

Дьордяй Карина Андріївна
студентка 2 курсу магістратури, педагогічного факультету,
ПВНЗ «Міжнародний економіко-гуманітарний університет
імені академіка Степана Дем'янчука»

Науковий керівник:
Красовська Ольга Олександрівна,
д.п.н., професор кафедри теорії та методик початкової освіти
ПВНЗ «Міжнародний економіко-гуманітарний університет
імені академіка Степана Дем'янчука»

ТЕХНОЛОГІЇ МУЗЕЙНОЇ ПЕДАГОГІКИ В СИСТЕМІ ОСВІТНЬО-ВИХОВНОГО ПРОЦЕСУ НА УРОКАХ «МИСТЕЦТВА» ПОЧАТКОВИХ КЛАСАХ НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ

Соціальна значущість проблеми навчання і виховання особистості у просторі музею, важлива роль культурно-освітнього середовища музею в опануванні школярами історико-культурного досвіду, необхідність інтенсифікації його освітнього потенціалу для духовно-морального та естетичного вдосконалення людини нового покоління викликали потребу існування музейної педагогіки. Музейна педагогіка не має предметних обмежень. *Використання на уроках форм, методів та прийомів музейної педагогіки надає можливість: розкрити значущість і практичність досліджуваного матеріалу; пояснити складну тему на простих наочних прикладах; поєднати інтелектуальні впливи на учнів з емоційними; організувати вивчення навчального матеріалу з більшою ефективністю; формувати толерантність; залучати учнів до активної діяльності; розвивати творчі здібності учнів [6, с.34].*

Становлення освітніх технологій музейної педагогіки відбувається на основі підходу до музею як до моделі багатовимірного світу, у якій досвід раціонального пізнання переплітається з емоційно-чуттєвим. Ці технології допомагають музейним працівникам активізувати роботу з відвідувачами різних категорій, створювати інноваційні музейно-педагогічні програми для різних аудиторій, і зокрема для школярів різного віку – дітей, підлітків, юнацтва, застосовувати нові технології і методи музейної справи, форми експонування колекцій.

Виокремлюють такі напрями діяльності шкільного музею в контексті музейної педагогіки: *пошуково-дослідницький, експозиційний (оформлювальний), екскурсійний, культурно-масові заходи та справи.* Тому як ефективні освітні технології музейної педагогіки розглядаються

- *масові:* екскурсії, походи, експедиції, вечори, олімпіади, вікторини, зустрічі з учасниками й свідками історичних подій, краєзнавчі ігри, шкільні конференції, лекції, поїздки до музеїв інших міст;
- *групові:* гурток, товариство, видання путівників, альбомів, журналів, буклетів, створення презентацій, цільових проєктів, відеофільмів, веб-порталів;

- *індивідуальні*: робота з документальними матеріалами архівів, підготовка доповідей, запис спогадів, спостереження за життям і побутом народу, що вивчається, написання наукових робіт, листування з воїнами, персональні виставки учнів.

Як ефективні в музейній педагогіці бачимо *ігрові технології, технології колективних творчих справ, технології проблемного навчання* [5, с. 45].

На основі аналізу наукових джерел із досліджуваної проблеми ми дійшли висновку, що означені технології музейної педагогіки, засновані на теорії цілісного педагогічного процесу, представлені чотирма *основними положеннями*:

1. Активне використання педагогічно значимого краєзнавчого матеріалу на уроках із різних дисциплін, як гуманітарних та соціальних.
2. Організація краєзнавчої діяльності під час уроків «Мистецтва».
3. Залучення учнів до дослідницької та пошукової діяльності з урахуванням особистісно-орієнтованого підходу.
4. Організація позанавчальної та позакласної виховної роботи краєзнавчої спрямованості із застосуванням індивідуальних, групових і масових форм роботи з метою формування значущих якостей учнів [4, с.162].

Істотні перспективи для розвитку музейної педагогіки та освітніх технологій музейної педагогіки, пов'язані з опануванням віртуального простору сучасної глобальної інформаційно-комунікаційної мережі Інтернет, який залишається сьогодні «невідкритим континентом» для багатьох педагогів. *Віртуальні музеї та галереї створюють тематичні виставки, що є цифровими аналогами реальних експозиційних колекцій окремих музеїв або симбіозом міжмузейних колекцій із різних країн світу.* Окрему групу складають музеї віртуального мистецтва (*net-art*), які *репрезентують створені за допомогою комп'ютера візуальні, акустичні й анімаційні образи.*

Важливою умовою ефективного застосування музейно-педагогічних технологій у практиці навчання є вибір відповідних форм, дидактичних методів та прийомів, адже музейний простір вимагає спеціальної методики проведення уроків. Наприклад, словесні форми, які спрямовані на отримання основної інформації, використовують на уроках української мови та літератури, «Мистецтва», «Я досліджую світ», тощо. Наочні форми засвоєння навчального матеріалу є складовою частиною різних уроків за відповідною тематикою. Можна винести з музею та використати на уроках пересувні виставки, фонотеки, відеотеки, презентаційні матеріали, цінні експонати. Ефективні й цікаві практичні форми оволодіння матеріалом на основі самостійних завдань, практичних робіт. Наприклад, метод мандрівки в минуле [3, с.54].

Прийоми, що використовують у музейній педагогіці. Прийом показу спрямовує увагу на риси та ознаки предметів. Добре підходить для будь-якої вікової групи. Його особливість полягає у створенні відповідної атмосфери й тривалості споглядання, привабливості самих музейних предметів.

Прийом реконструкції полягає у відтворенні події або епохи шляхом образної розповіді, за допомогою якої учитель немовби робить слухача дійовою особою якоїсь події, ситуації.

Приєм локалізації подій характеризується особливо сильним емоційним впливом, що полягає в прив'язуванні певної історичної події до певного місця.

За допомогою *прийому руху* пізнають музейний об'єкт і закріплюють знання, а увага акцентована на окремих деталях.

Приєм цитування дозволяє загострити інтерес слухачів на якомусь факті, події, явищі, надає більшої авторитетності висловлюванням педагога.

Приєм порівняння полягає в зіставленні різних ознак одного й того ж експоната або різних об'єктів між собою.

Метод моделювання дозволяє учням провести *музейне дослідження* за допомогою побудови ситуацій, подій, явищ, історичний процесів, залучити до роботи свою пам'ять, уяву. Результативність залежить і від форми проведення уроку. Дітям подобаються уроки, де панує інтерес і фантазія.

Загалом існує чимало методичних прийомів і форм навчання, під час яких використовуються матеріали шкільних музеїв, зокрема — уроки, що проводяться безпосередньо в музеї (екскурсія за змістом експозиції, урок і самостійна робота учнів у експозиції і фондах), навчальні заняття поза межами музею — у класі, навчальному кабінеті з демонструванням окремих музейних колекцій, експонатів [2, с.60].

Для того, щоб взаємодія юних відвідувачів з культурно-мистецькою спадщиною була ефективною, наукові співробітники музеїв та куратори при підготовці виставкових проєктів та музейних заходів та музейно-освітніх програм (підбір експонатів, особливості побудови експозиції, текст та форма подачі екскурсії, технічне забезпечення, майстер-класи) застосовують теоретичні засади та методи музейної педагогіки. Ця наукова дисципліна на стику музеєзнавства, педагогіки та психології розглядає музей як своєрідну освітню систему, вже має певні традиції, активно та ефективно розвивається у вітчизняних музеях.

Використовуючи світовий досвід, відвідуючи тематичні тренінги, музейні фахівці з музейної педагогіки мають враховувати вікову та світоглядну специфіку сприйняття, сприяти формуванню особливого ставлення до музейних експонатів. Зазначимо, що музейна педагогіка є важливим і актуальним напрямом музейної діяльності власне не лише для відвідувачів, але і для самих музейних співробітників, розвитку їх професійних навичок та компетенцій, набуття нового особистого досвіду, отже йдеться про взаємовплив та взаємозбагачення. Крім того, таке спілкування з відвідувачами-дітьми загалом збагачує усі напрями музейної роботи та є цінним для всіх співробітників, особливо для невеликих музеїв. «Музеї унікальні в тому сенсі, що вони допомагають дітям і дорослими розвивати креативність: забезпечують їх матеріалами, які живлять допитливість» [5, с. 44]. Звісно, різні музеї — художні, історичні, технічні, природничі, меморіальні та ін. мають різну специфіку, проте головна мета у вчителів, батьків і музейників (наукових співробітників музею, незалежних кураторів) у даному випадку співпадає — стимулювати уяву відвідувачів, уяви, впливати на формування характеру, вчити досягати цілей, стимулювати розвиток творчих здібностей, здатність до самостійних суджень, оцінювання, формування власної думки, тренування

пам'яті тощо. «Музеї як сховища людських знань і культури можуть запропонувати багато ресурсів людині, яка прагне отримати більше досвіду, — від дослідження колекцій до можливості малювати в галереях» [6, с. 6].

Використання в музейних експозиціях іграшок та залучення дітей до ігор з ними наводить на ідею застосування в музейній роботі з учнями початкових класів ігрових технологій як таких, що цілком адекватні дитячим потребам. Крім того, вони є результативними щодо вирішення різноманітних освітніх завдань, оскільки гра — це поліфункціональна діяльність. Проблема ігрової діяльності, що є базисом для розроблення теоретичних засад ігрових технологій музейної педагогіки в закладах загальної шкільної освіти, прямо або опосередковано знайшла відображення у науковій спадщині видатних педагогів, які працювали в різних соціально-історичних умовах, — С. Русової, К. Ушинського, В. Сороки-Росинського, Я. Чепіги, В. Сухомлинського. Вагомим підґрунтям для розроблення ігрових технологій музейної роботи з дітьми виокремленої вікової групи є здобутки наукових розвідок провідних фахівців вітчизняної початкової шкільної педагогіки (Л. Артемової, Н. Гавриш, Л. Лохвицької), ідеї яких широко апробовані в практиці освіти.

Ігрові технології в музейній педагогіці спираються на діяльнісний та інші наукові підходи. Психологічні дослідження засвідчують, що гра є структурно складною діяльністю, тому використання ігрових технологій у роботі музею в дошкільній освіті здійснюється через забезпечення повноцінного функціонування її розгорнутої структури: мотиваційно-цільового, змістового, процесуально-операційного, контрольного-оцінного та результативного компонентів. Педагогічне керівництво ігровою діяльністю розглядається як спосіб досягнення мети навчального заняття в музейному середовищі через застосування системи педагогічних прийомів, адекватних завданням конкретної гри і спрямованих на задоволення актуальних дитячих потреб та реалізацію особистісного потенціалу дітей. За таких умов ігрова технологія музейної педагогіки близька за суттю до поняття «гра — педагогічний метод музейної роботи». Цілеспрямованість застосування ігрових технологій у початковій шкільній освіті забезпечується через планомірне визначення педагогічних завдань, які вирішує педагог у контексті гри. Необхідною умовою використання ігрових технологій у музейній роботі є, з одного боку, сприяння розгортанню активної і самостійної ігрової діяльності дітей, з іншого — дотримання принципу системної організації педагогічного керівництва грою через добір системи педагогічних методів і прийомів до кожного з її структурних компонентів. У такий спосіб діти отримують задоволення від гри і забезпечується досягнення позитивного освітнього результату.

Отже, *сучасна ігрова технологія в музейній педагогіці* має системну організацію бінарного характеру. Один її блок репрезентує ігрову діяльність дітей (ігровий блок структури ігрової технології), інший — діяльність педагога (дидактико-методичний блок структури ігрової технології). На основі попередньо викладеної тези здійснюємо моделювання структури ігрових технологій, яке ґрунтується на застосуванні моделі як засобу педагогічної дії. Його суть полягає в заміщенні реального об'єкта іншим, спеціально для цього

створеним. Модель структури ігрової технології — це уявна система, яка замінює реальну ігрову діяльність дітей та освітню діяльність дорослого. Ігрові технології в музейній роботі закладу дошкільної освіти передбачають цілеспрямоване використання розвивально-виховного ефекту ігор різних видів, на чому ґрунтується принцип врахування у керівництві грою в контексті ігрової технології специфіки творчих ігор та ігор за готовими правилами [5].

Творчі ігри — це креативна (від лат. creatio — творення) діяльність дітей, яка розгортається за їх власною ініціативою. За філософською термінологією це гра-play. За видами вони поділяються на сюжетно-рольові, конструктивно-будівельні, ігри-драматизації, театралізовані, ігри з елементами художньо-творчої діяльності, ігри-фантазування [3, с. 25].

Ігри за готовими правилами передбачають реалізацію дітьми попередньо створеної дорослими змістової і процесуальної основи. Дії і поведінка учасників гри обумовлюються ігровими правилами, які сформульовані в її описі. Означена група ігор охоплює такі різновиди: дидактичні, пізнавальні, ігри-подорожі, рухливі, з елементами спорту, хороводні, народні, комп'ютерні, ігри-розваги, інтелектуальні ігри (загадки, ребуси, кросворди, криптограми, чайнворди (звукові й буквені)) та ін.

Особливе значення для музейної педагогіки мають *народні ігри малих форм* — невеликі за розміром ігри, що виникли в процесі культурно-історичного розвитку українського народу (забавлянки, лічилки, скоромовки, жартівливі мовні ігри, заклички, примовки, небилиці, мирилки, звуконаслідувальні ігри, загадки, жеребкування та ін.). У народних іграх малих форм за багато віків сконцентровані художні образи, зафіксовані елементи ментальності та відпрацьовані ігрові способи їх відтворення і засвоєння поколінням, що підростає [3, с.26].

Ігрові технології в музейній педагогіці, будучи зорієнтованими на природне прагнення дітей молодшого шкільного віку до гри, цілеспрямовано забезпечуються ігровим матеріалом. У такому разі педагогічно виправданим є створення музейної експозиції «Українська народна іграшка», яка складається з експонування іграшок окремих видів. Такі іграшки ще називають традиційними, оскільки через ці предмети передаються національні традиції життєдіяльності попередніх поколінь українського народу, а традиція, як відомо, має соціально-культурне значення, вона виступає механізмом передавання культурної спадщини сучасному суспільству [5].

Провідними формами культурно-освітньої діяльності в музеї є екскурсії (оглядові та тематичні); вагоме значення в реалізації патріотичного виховання мають творчі зустрічі з учителями-ветеранами, заслуженими вчителями України, з учителями, представниками творчих педагогічних династій, учителями-письменниками та художниками. Важливу роль у формуванні активного громадянина, патріота мають масові заходи, присвячені пам'ятним датам в історії українського народу, зокрема: тематичні вечори, творчі зустрічі з видатними діячами та героями-крайцями; також організуються лекції, консультації, наукові читання, семінари, конференції, уроки-реквієми, майстер-класи, музейні уроки, круглі столи, години спілкування, диспути, дебати,

презентації книг, фестивалі-конкурси, історичні театралізовані дійства, науково-практичні конференції та семінари, тематичні виставки та оновлені експозиції музею, літературні вечори, театральні вистави, кіносеанси, свята, історичні ігри, квести і турніри [6].

Підсумовуючи, зазначимо, що *освітні технології музейної педагогіки* в сучасному суспільстві у взаємодії зі школою: створює нове середовище навчання; розвиває в учнів світогляд та уявлення про навколишній світ; сприяє виробленню стійкого естетичного смаку; виховує любов до рідного краю, своєї країни, культури; сприяє формуванню й становленню активної життєвої позиції, здатності адаптуватися в суспільстві; виховує толерантність і повагу до інших культур; створює можливість для розвитку аналітичного та абстрактного мислення; має унікальні можливості впливу на особистість, на формування її національного світогляду, духовності; надихає на творчість.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Барб-Галль Ф. Як розмовляти з дітьми про мистецтво ХХ століття. Львів : Видавництво Старого Лева, 2016. 176 с. Барб-Галль Ф. Як розмовляти з дітьми про мистецтво ХХ століття. Львів : Видавництво Старого Лева, 2016. 176 с.
2. Белкіна Е.О. Від подиву до творчості. *Мистецтво та освіта*. 1998. №2. С. 12-19.
3. Верес К.О. Інноваційні технології в екскурсійному супроводі. URL: <http://dspace.nuft.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/17392/3/Innovative%20technology%20of%20excursion%20accompanied.pdf>
4. Коваленко О.В. Використання віртуальних екскурсій як сучасних форм організації навчального процесу. URL: http://www.innovpedagogy.od.ua/archives/2019/9/part_1/22.pdf
5. Масол Л.М. Методика навчання мистецтва у початковій школі. Харків, 2006. 256 с.
6. Основи музейної педагогіки : методичні вказівки і текст лекцій до спецкурсу / уклад. О. В. Караманов. Львів : Видав. центр ЛНУ ім. І. Франка, 2006. 66 с.
7. Пометун О.І., Сущенко І.М. Путівник з розвитку критичного мислення в учнів початкової школи. Київ: Освіта. 2017. 96 с.
8. Про музеї та музейну справу : Закон України від 29.06.1995 р. № 249/95-ВР. URL: [https:// zakon.rada.gov.ua/laws/show/249/95-%D0%B2%D1%80#Text](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/249/95-%D0%B2%D1%80#Text)
9. Разганова Н. А. Дослідницький метод навчання і його застосування в початковій школі. *Аспірантський Вісник*. 2017. №6. С. 116–123. 56.